

Innhold

Innledning.....	3
Endalen (VV00000740).....	3
Om forvaltningsplanen.....	3
Forvaltningsmyndighetens oppgave.....	4
Tilleggsopplysninger	5
Områdefakta.....	6
Internasjonale forpliktelser	6
IUCN.....	6
Bernkonvensjonen.....	6
Natur.....	7
Beskrivelse.....	7
Naturtyper beskrivelse	7
Arter beskrivelse.....	8
Rødlistearter beskrivelse	10
Geologi beskrivelse Bergartene som finnes i Endalen og Forollhogna-området tilhører Trondheimsfeltets bergartkompleks som er en del av den kaledoniske fjellkjede. Den vanligste bergarten er kvartsglimmerskifer, men i tillegg finnes kvartsitt, fylitt og amfibolitt. Dette er bergarter som forvitrer lett og gir opphav til et næringsrikt jordsmonn. I Endalen er det også store mengder sand og grus i vemeområdet som er avsatt av smeltevannselver under nedsmeltingen av innlandsisen etter siste istid.....	10
Klimaendring	10
Annen negativ påvirkning	10
Bruk og historikk.....	12
Eierstruktur.....	12
Verneprosess	12
Vernegrense.....	12
Brukshistorie.....	13
Landbruk.....	13
Friluftsliv	14
Jakt og Fiske	15
Reiseliv	15
Forskning og undervisning.....	15
Kulturminner	15
Bygg og Installasjoner	16
Infrastruktur	17

Motorferdsel.....	18
Tilleggsopplysninger	18
Forvaltning.....	18
Innledning.....	18
Tiltaksplan.....	20
Skjøtselsplan.....	20
Besøksforvaltning	20
Forvaltningsutfordringer.....	20
Verneforskrift URL	21
https://lovdata.no/forskrift/2001-12-21-1565 Sentrale føringer	21
Forvaltningsmyndighetens retningslinjer	24
Tilgrensende verneområder	31

FORSLAG

Innledning

Endalen (VV00000740)

Godkjent av	
Oppstartsdato	29.01.2024
Planlagt revisjon	15.02.2028
Sametingskonsultasjon	
Godkjent dato	
Høringsdato	

ephorte saksnummer	
Forvaltningsmyndighet	Nasjonalparkstyret for Forollhogna
Forvaltningsmyndighetstype	Nasjonalparkstyre
Oppsyn	http://www.naturoppsyn.no/lokalkontorer/
Fylker	Trøndelag
Kommuner	Midtre Gauldal
Verneform	landskapsvernområde
Verneplan	Verneplan for nasjonalparker og andre større verneområder
Vernet dato	21.12.2001

Om forvaltningsplanen

Forollhogna nasjonalpark med tilgrensende landskapsvernområder, herunder Endalen landskapsvernområde, ble med hjemmel i naturvernloven vernet ved kongelig resolusjon i 2001. I § 7 i forskriften heter det at det skal utarbeides en forvaltningsplan med nærmere retningslinjer for forvaltning, skjøtsel, registrering, tilrettelegging, informasjon mv. Kommunen hadde forvaltningsansvaret frem til forvaltningsmodellen med lokalt nasjonalparkstyret ble innført i 2011. Tidligere forvaltningsplan ble derfor utarbeidet av Midtre Gauldal kommune på oppdrag fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag.

Formål med vernet er fastsatt ved verneforskriftens § 2, som sier:

Formålet med opprettelsen av Endalen landskapsvernområde er å ta vare på et særpreget natur- og kulturlandskap med tilhørende planteliv, der seterlandskapet med seterbebyggelse, setervoller og kulturminner utgjør en vesentlig del av landskapets egenart.

Forvaltningsplanen skal sikre en helhetlig forvaltning av verneområdet ved å beskrive brukerinteressene i området, gi retningslinjer for bruk, informasjon, skjøtsel, tilrettelegging og andre tiltak. Planen gir også en presisering og utdyping av vernebestemmelsene, og gir retningslinjer for dispensasjonspraksis. Verneforskriften med tilhørende vernekart gir rammen for utarbeidelse av forvaltningsplanen. Dette vil si at en forvaltningsplan ikke kan åpne for tiltak eller sette nye restriksjoner utover rammene i verneforskriften.

Det er forvaltningsmyndigheten, nasjonalparkstyret for Forollhogna, som har ansvar for utarbeidelse av forvaltningsplan. Planen skal endelig godkjennes av Miljødirektoratet.

Forvaltningen av landskapsvernområdet skal skje ut fra en tidshorisont på 200 år. Denne forvaltningsplanen gjelder inntil ny revidert forvaltningsplan er vedtatt, noe som skal vurderes etter 10 år eller tidligere dersom behov.

Forvaltningsmyndighetens oppgave

Nasjonalparkstyret for Forollhogna er forvaltningsmyndighet for Endalen landskapsvernområde, sammen med ni andre verneområder. Forvaltningsmyndigheten har ansvar for å forvalte verneområdet i tråd med internasjonale forpliktelser, naturmangfoldloven og verneforskriften. Nasjonalparkstyret er oppnevnt av Miljødirektoratet etter innstilling fra de berørte kommunene og fylkeskommunene, og oppnevningen følger valgperioden. Styret består av 9 medlemmer med personlige varamedlemmer fra kommunene Midte Gauldal, Os, Tynset, Røros, Rennebu, Tolga og Holtålen, og fylkeskommunene Trøndelag og Innlandet.

Nasjonalparkstyret utøver myndighet etter verneforskrift og har som ansvar å forvalte verneområdet i tråd med verneformålet, samt å treffe nødvendige tiltak hvis verneverdier trues. Videre har forvaltningsmyndigheten ansvar for informasjon til grunneiere, rettighetshavere og allmennheten om verneverdiene og vernebestemmelsene.

Forvaltningsmyndighetens handlingsrom følger av naturmangfoldloven og verneforskriften for verneområdet. Verneforskriften fastsetter forbudsbestemmelser, unntaksbestemmelser og spesifiserte dispensasjonsbestemmelser for verneområdet. Forvaltningsmyndigheten har i tillegg hjemmel til å gi dispensasjon fra vernebestemmelsene etter naturmangfoldloven § 48.

Statens naturoppsyn (SNO) er ansvarlig myndighet for oppsynet innenfor landskapsvernområdet, men forvaltningsmyndigheten kan initiere og gi innspill til oppsyn. Overvåking eller tiltak i landskapsvernområdet kan forvaltningsmyndigheten selv bestemme. Aktuelle aktører i forbindelse med utføring av forvaltningstiltak kan være SNO, grunneier og eventuelle eksterne aktører. Forvaltningsmyndigheten kan også gi utfyllende retningslinjer om forvaltning av verneområdet og om skjøtsel. De har som oppgave å planlegge og utføre skjøtsel i verneområdet, og å registrere og dokumentere naturverdier i området.

I den daglige forvaltningen av verneområdene har nasjonalparkstyret delegert noe myndighet til nasjonalparkforvalterne. Dermed kan nasjonalparkforvalter fatte vedtak uten at alt skal gå via nasjonalparkstyret. Hva slags saker nasjonalparkforvalterne kan behandle uten å gå via styret eller arbeidsutvalget (AU), er beskrevet i styrets vedtekter og delegasjonsvedtak. Praxis er at enklere saker med retningslinjer og etablert praksis behandles delegert, mens saker av større eller prinsipiell betydning blir tatt opp i nasjonalparkstyret eller AU.

Mer info om og fra nasjonalparkstyret finner du her: [Nasjonalparkstyre | Forside](#)

Klima- og Miljødepartementet (KLD) og Miljødirektoratet har overordnet ansvar for verneområdeforvaltningen, blant annet gjennom klagebehandling og fastsettelse av rammene for forvaltningen.

Oppfølging av ulovligheter innenfor verneområdet

For oppfølging av ulovligheter innenfor landskapsvernområdet benyttes fastsatt prosedyre jf. naturmangfoldlovens bestemmelse i §§ 69 og 71. Nasjonalparkstyret kan bruke tvangsmulkt for å sikre at et pålegg etterkommes, jf. naturmangfoldloven § 73. Ved overtredelser av forskriften eller enkeltvedtak bør det i tillegg vurderes sanksjoner av individuelle og allmennpreventive grunner. Sanksjoner som kan benyttes er overtredelsesgebyr etter naturmangfoldloven § 74 eller anmeldelser hvor politiet kan gi straff etter naturmangfoldloven § 75. Alvorlige brudd bør anmeldes, men mindre alvorlige forhold er egnet for overtredelsesgebyr. Overtredelsesgebyr ilegges av Miljødirektoratet. Miljødirektoratet har utarbeidet en veileder for oppfølging av ulovlige forhold i verneområder M-2692/2024.

For Endalen landskapsvernområde vil følgende være førende for sanksjonering ved regelbrudd:

1. Bagatellmessige forhold vil i første omgang bli løst ved veiledning og informasjon.
2. Mindre alvorlige brudd vil bli vurdert for overtredelsesgebyr.
3. Alvorlige brudd vil bli politianmeldt

Arbeidsutvalget

Nasjonalparkstyret har et arbeidsutvalg (AU), som består av tre representanter fra styret. AU fatter vedtak med myndighet delegert fra nasjonalparkstyret i enkeltsaker som ikke er av stor betydning for verneverdiene.

Rådgivende utvalg

Etter verneforskriftens § 8 for vern av Endalen landskapsvernområde, og styrets vedtekter, skal nasjonalparkstyret opprettet et rådgivende utvalg (RU) til rådighet. Her skal en rekke brukerinteresser i de respektive verneområdene være representert, som f.eks. villreinutvalget, grunneiere, beitelag, fjelloppsyn, naturvernorganisasjoner, reiselivsorganisasjoner og friluftslivsorganisasjoner. RU fatter ingen vedtak, men kan bistå i komplekse diskusjoner og hvordan veie ulike brukerinteresser mot hverandre.

Administrativt kontaktutvalg

Det er satt sammen et administrativt kontaktutvalg (AK) som består av en administrativ ansatt fra hver kommune. AK fatter ingen vedtak, men fungerer som et bindeledd mellom forvaltningen og kommunen.

Tilleggsopplysninger

Statens naturoppsyn

Statens naturoppsyn (SNO) er miljøforvaltningens operative feltorgan med avdeling i Miljødirektoratet. SNO utøver myndighet etter lov om statelig naturoppsyn av 21. juni 1996. Det er et viktig organ som følger opp at miljølover blir fulgt på offentlig og privat grunn, herunder verneforskriften, friluftsløven, motorferdselloven og naturmangfoldloven mfl. Deres arbeidsoppgaver er kontroll, tilsyn, informasjon og veiledning, i tillegg til registrering, dokumentasjon, skjøtsel og tilrettelegging. Tilsyn med landets verneområder utgjør en sentral del av SNO sin virksomhet.

Fjellstyrene

I Endalen landskapsvernområde er det Budal og Soknedal fjellstyret som har ansvar for oppsyn og forvaltning av bruksretter i statsallmenningene med hjemmel i fjelloven. Bruksrettene omfatter høsting av utmarksressurser gjennom jakt, fiske og beite. Fjellstyret sikrer utøvelse av bruksrettene i området, med oppsetting av hytter, bygging av bruer, merking av stier, utlegging av båter mm. I tillegg tar fjellstyret, ved fjelloppsynet, på seg oppgaver innen bl.a. skjøtsel, tilsyn og overvåking. Fjellstyrets aktivitet innenfor landskapsvernområdet skal skje innen verneforskriftens rammer og eventuelt etter dispensasjon fra forvaltningsmyndigheten.

Statskog SF

Statskog SF er grunneier i statsallmenningen og forvalter grunneierretten. Statskog har blant annet ansvar for skogbruksvirksomhet og arealbruk, deriblant tomtefester og hytteutbygging.

Områdefakta

Landareal (daa)	35600
Sjøareal (daa)	
IUCN-status	IUCN_V
Ramsar-status	
Emerald-status	Ja

Internasjonale forpliktelser

Norge har undertegnet en rekke internasjonale miljøavtaler. Mange av våre verneområder er svært viktige bidrag til at slike avtaler kan følges opp og gjennomføres i praksis. Mer informasjon om internasjonale miljøavtaler finner du her: [Konvensjoner - Miljødirektoratet \(miljodirektoratet.no\)](#)

FNs naturavtale er en internasjonal avtale med mål om å redde og bevare natur- og biologisk mangfold i verden. Avtalen ble nådd desember 2022, og per juli 2023 har 196 land sluttet seg til avtalen. Naturavtalen skal bidra med å stoppe menneskelig ødeleggelse og nedbygging av natur, samt å begynne å gjennomrette det som allerede er gått tapt.

Norges arbeid med FNs bærekraftsmål er beskrevet i Stortingsmeldingen [Mål med mening. Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030](#). Det sentrale bærekraftsmålet for verneforvaltningen er nr. 15 - Livet på land, men også en rekke andre mål er relevante, herunder nr. 13 – stoppe klimaendringene, nr. 6 – rent vann og gode sanitærforhold, nr. 3 god helse og livskvalitet, nr. 11 - bærekraftige byer og lokalsamfunn og nr. 12 - ansvarlig forbruk og produksjon, samt mål nr. 17 - samarbeid for å nå målene.

Norge har 6 resultatområder med til sammen 24 nasjonale miljømål og 83 indikatorer. Norges Miljømål har mange likheter med FNs Bærekraftsmål. De mest relevante resultatområdene er naturmangfold, kulturminner og kulturmiljø, og friluftsliv.

IUCN

Norge er medlem i Den internasjonale naturvernunion (IUCN). Den har som mål å bevare natur og biologisk mangfold. Det finnes et eget program for arbeid med verneområder ([Protected Areas](#)). Under dette programmet utvikles det veiledning for å øke effektiviteten i arbeidet med å beskytte natur. En av disse er et klassifiseringssystem med såkalt [IUCN kategorier](#). Disse kategoriene benyttes i stor grad for å sammenlikne arbeidet med verneområder mellom ulike land, både regionalt og globalt.

Bernkonvensjonen

Bernkonvensjonens formål er å verne om europeiske ville dyr og planter og deres levesteder, med særlig vekt på truede og sårbare arter. Målet er også å fremme samarbeid mellom medlemslandene. Det er vedtatt fire lister (I-IV) som angir hvordan bestemte arter skal beskyttes (totalfredning, sikre leveområder, regulering av jakt og bruk av jaktredskap). I tillegg er det vedtatt resolusjoner for å beskytte bestemte naturtyper (Resolution No. 4 (1996)) og arter (Resolution No. 6 (1998)).

Medlemslandene må rapportere om bevaringsstatus for de listede naturtypene og artene som finnes på eget territorium. I tillegg må landene opprette et nettverk av områder som skal bidra til å beskytte de aktuelle naturtypene og artene. Dette nettverket har fått navnet [Emeral Network](#).

Mer informasjon: [Bernkonvensjonen. - Miljødirektoratet \(miljodirektoratet.no\)](#)

Natur

Beskrivelse

Endalen landskapsvernområde ligger i Midtre-Gauldal kommune og omfatter 35,6 km². Landskapsvernområdet ble opprettet på bakgrunn av områdets natur- og kulturlandskapskvaliteter.

Verneområdet omfatter den sørlige delen av Endalen som er en relativt åpen dal. I dalbunnen renner elva Ena som slår seg sammen med Bua lengre nord. Bergartene som finnes i Forollhogna-området tilhører Trondheimsfeltets bergartskompleks som er en del av den kaledonske fjellkjede. Den vanligste bergarten er kvartsglimmerskifer, men det finnes også kvartsitt, fylitt og amfibolitt. Dette er bergarter som forvitrer lett og gir opphav til et næringsrikt jordsmonn.

Seterdriften har skapt et særpreget landskap, både med hensyn til bebyggelse og utmark. Dette gjør at Endalen landskapsvernområde er oppført i kategori "særlig verdifullt kulturlandskap" i den nasjonale registreringen over verdifulle kulturlandskap.

På øst- og nordsiden har utmarksslått, beiting, lauing og hogst skapt en engpreget fjellbjørkeskog med ulike stadier av gjengroing. Dette har skapt en artsrik vegetasjon, og det er gjort interessante funn av beitemarkssopp i området, i tillegg til at antall registrerte karplanter er svært høyt, også i nasjonal sammenheng. Dette står i kontrast til fjellbjørkeskogen på vest- og østsiden, som for det meste består av lav/mose- og lyngskogvegetasjon og lågurtskogvegetasjon.

Naturtyper beskrivelse

Skog og semi-naturlig eng

Tradisjonelle driftsformer som langvarig beite, slått og plukkhogst har skapt åpne fjellbjørkeskoger med en karakteristisk undervegetasjon – såkalt semi-naturlig engvegetasjon. Den semi-naturlige engvegetasjonen er en kulturmarkstype som, på grunn av gjengroing, er i ferd med å bli sjelden i Norge. I Endalen landskapsvernområde dekker naturtypen likevel fortsatt relativt store arealer. Disse engene bærer ofte preg av lavvokste og noe konkurransesvake gras- og urtearter. Ved opphør av slått- eller beitepåvirkning, eller ved mer intensiv gjødsling, vil mange av disse artene lett kunne bli fortrent av mer høgvokste arter.

Skoggrensen ligger på 800–900 moh. Store deler av dalsidene består av relativt glissen fjellbjørkeskog, skapt gjennom langvarig slått, beite og plukkhogst. I disse liene finner man mange konkurransesvake og lyskrevende plantearter. Spesielt interessante arter i denne sammenhengen er marinøkkel, bakkesøte samt orkidéene brudespore og kvitkurle.

Fjellbjørkeskogen kan deles inn i forskjellige typer, avhengig av undervegetasjonens sammensetning. De vanligste typene på vest- og sørsiden av Endalen er lavmose- og lyngskogvegetasjon samt lågurtskogvegetasjon. På øst- og nordsiden av landskapsvernområdet er kulturpåvirkningen vesentlig større, noe som gir seg utslag i en artsrik vegetasjon.

Blåora

Landskapet er påvirket av langvarig og kontinuerlig bruk av utmarken, først og fremst gjennom utmarksslått og beite. I Blåora finnes et inngjerdet areal på ca. 460 daa, hvor det er gjennomført skjøtselstiltak i henhold til skjøtelsplan (filvedlegg xx - Bele, 2019) og NiN Basiskartlegging av verneområder i Trøndelag fylke 2023 13 Biofokus rapport 2024–022 (filvedlegg xx). Mye av dette området har de seinere årene gjennomgått omfattende restaurering, blant annet restaurering av

høyløer, hogst av store mengder einer, bjørk og vier, samt gjenopptakelse av slått, både på fastmark og på myr.

Det store arealene med mer eller mindre intakte slåtteenger og -myrer er det som gjør området svært spesielt. Basiskartleggingen i 2023 viste at gjengroingen varierer betydelig mellom arealer hvor skjøtsel er gjenopptatt og ikke (filvedlegg xx). Pågående gjengroing vil være en potensiell trussel for bevaring av vegetasjonen og kulturlandskapet i Endalen. Det vil derfor fortsatt være et forvaltningsmål å jobbe videre med bevaring av Blåora, jfr. tiltaksplan.

Naturtyper og kartleggingsbehov

Endalen bærer preg av stor variasjon i vegetasjonstyper. For å fremme verneformålet om å ivareta et særegent kulturlandskap er det et mål å sette i gang tiltak for å bevare verdifulle naturtyper innenfor Endalen landskapsvernområde. Området er spesielt med tanke på at mye av natur- og kulturlandskapet er enda godt bevart en dag i dag. I dette kapittelet er det listet opp områder som krever spesielt naturtypekartlegging. Under «tiltaksplan» finner man liste med tiltak som er knyttet til bevaring av naturtyper og skjøtsel.

Det er kun Blåora som tidligere har vært naturtypekartlagt innenfor Endalen landskapsvernområde siden vernet ble opprettet i 2001. Første gang var i 2016 hetter håndbok-13, da området ble klassifisert som verdifull slåttemark. Senere ble utført kartlegging i forbindelse med utarbeidelse av skjøtelsplan for området i 2019 (filvedlegg xx). Siste kartlegging av området var så i 2023, da det ble utført basiskartlegging av Blåora (filvedlegg xx). Store deler av området ble da kartlagt som boreal hei og semi-naturlig eng, som er rødlistete naturtyper som i dag krever skjøtsel.

Det er nødvendig med en oppdatering av naturtypene i Endalen. Områder som er aktuelt for kartlegging er:

1. Hiåvolla er privateid område som eies av fire parter. Det er ingen områdebeskrivelse eller tidligere naturtypekartlegginger som er utført på Hiåvolla. Feltundersøkelse av 1994 viser derimot at dette er et område hvor det forekommer stedegne og rødlistete arter, som også kan være sensitiv for gjødsling (Jordal, 1995). Her er det derfor behov for naturtypekartlegging, som inkluderer en områdebeskrivelse, samt beskrivelse av arts mangfoldet, spesielt med tanke på beitemarkssopp. Det kan også være aktuelt å opprette skjøtelsplan for området.

Arter beskrivelse

Planter, sopp og lav

Den vestlige delen av verneområdet består for det meste av engpreget fjellbjørkeskog, mens kulturpåvirkningen har vært vesentlig større på østsiden av dalen. Dette har gjenspeilet seg i vegetasjon og fauna. Endalen er rik på karplanter, noe som reflekterer en langvarig seterdrift i området (Liavik, 1995). Her finnes arter som marinøkkel, bakesøte, snøsøte og brudespore. Nede i dalen, rundt skjøtteområdet Blåora, finner man en rekke rikmyrsarter som skavgras, stortveblad, engmarihand, trillingsiv, kastanjesiv og hårstarr. Av rødlistearter er mørkskjellet vokssopp (VU) registrert et par steder i slåttemarkene, samt lutvokssopp (NT) og hvitkurle (VU).

Endalen er en særlig viktig lokalitet for beitemarkssopper. Det er også registrert forekomster av vokssopp, røds-kivesopp, fingersopp og musserong (Jordal, 1995). Feltundersøkelsen fra 1994 dokumenterte flere lokaliteter med sjeldne og truede beitemarkssopper – totalt ble 20 ulike arter registrert i Endalen. De mest verdifulle lokalitetene var Blåora og Hiåvolla.

Kommentert [SKKE1]: Jordal, J. B. & Gaarder, G. 1995. Beitemarkssopp i seterlandskapet i Budalen, Midtre Gauldal i 1994. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavdelingen. rapp 1-95: 1-81 + vedlegg.

Beitemarkssopper er avhengige av kalkholdig jordsmonn, langvarig og god hevd i form av beiting og/eller slått, og lite eller ingen gjødsling. Dette er en kombinasjon som etter hvert har blitt sjelden i dagens kulturlandskap, men som fortsatt finnes innenfor verneområdet.

Fugl og ferskvannsfaua

Til tross for nedgang i lirype og skogsfugl bestanden i Sør-Trøndelag de siste årene, har Endalen alltid hatt gode lokaliteter for lirype og orrfugl. Innerst i dalen er det også registrert heilo.

Flere fuglearter hekker i fjellbjørkeskogen innenfor verneområdet, blant annet flere spurvefugler, samt vann- og vadefugler som svømmesnipe, toppand, rødstilk, strandsnipe, gluttsnipe, laksand, gjøk, stær, grønnfink, sivspurv, blåstrupe og flere trostearter. En utfyllende liste over registrerte hekkende arter i Endalen og Forollhognaområdet finner man i Liavik (1996) og Bevinger (1981). Av rovfugl er det registrert steppehauk, tårnfalk, dvergfalk, jordugle (fra 1975), fjellvåk, kongeørn og haukugle. Det er ellers ingen systematiske registreringer av fugl innenfor Endalen siden registreringene av Bevinger (1981).

Ørret er den eneste påviste fiskearten i elva Ena. Ferskvannsbioologiske undersøkelser fra 1981 viser at vannkvaliteten i elva er svært god for biologisk produksjon, noe som bekreftes av høy tetthet av bunndyr som døgnfluer, knott, fjærmygg, steinfluer og vårfluer (Koksvik & Nøst, 1981). Dette er imidlertid relativt gamle undersøkelser, og det er behov for et oppdatert kunnskapsgrunnlag.

Pattedyr

Blant hjortevilt finner man elg og villrein. Av mindre pattedyr finner man både hare, lemen og grevling i området. Når det gjelder store rovdyr, bruker både jerv og gaupe området i perioder av året.

Villrein

Endalen landskapsvernområde ligger innenfor Forollhogna villreinområde. Forollhogna skiller seg fra de fleste andre villreinområdene ved manglende innslag av høyalpine områder. Til gjengjeld gir det kalkrike jordsmonnet et balansert sesongbeite for villreinen. Endalen er først og fremst et viktig vårbeiteområde for fostringsdyr, men er også kvalifisert som sommer- og vinterbeiteområde, kalvingsområde og to viktige trekkpassasje mellom Endalen og Finntjøna, og forbi Stor-Hiåsjøen (Jordhøy et al. 2010, Rolandsen et al. 2022).

Trekkveiene vestover i Forollhogna har vært utsatt for en økende ferdsel og forstyrrelser de siste 10 årene, som påvirker villreinens bruk av de østlige områdene (Gundersen et al. 2017). De viktige vårbeiteområdene i Endalen er ikke utsatt for stor ferdsel eller forstyrrelser i kalvings- og oppvekstperioden, men når veien åpner, øker trafikken raskt. Dette skaper problemer for villreinflokkene. Etter at veien åpnes, observeres det også betydelig færre villrein i området. De siste registrerte observasjonene av villrein er fra 2024, da en stor flokk på over 1000 individer ble observert på næringssøk helt sør i Endalen (artsobservasjoner.no).

For en liste over registrerte arter i området, se artsdatabanken.no.

Sårbare perioder for dyre- og fuglelivet

Generelt for alt dyreliv er at hekke- og yngleperioden på våren regnes som sårbar. Det er store variasjoner mellom arter med tanke på når de anses som sårbare mot forstyrrelser. For noen arter, som enkelte rovfugler, er den sårbar mot forstyrrelser allerede fra februar, mens mindre spurvefugler kan være sårbare fra mai. Villreinen er mest sårbar under kalving fra april til starten av juni. Den sårbare perioden er som regel over i juli. At en art er sårbar for forstyrrelser betyr at et individ kan avbryte hekking og yngling fordi det er for ressurskrevende å fortsette, noe som over tid kan resultere

Kommentert [SKKE2]: Bevinger, K 1981 Fuglefaunaen i Gaulas nedbørfelt, Sør-Trøndelag og Hedmark. Norske Vidensk Selsk Mus. Rapp. Zool. Ser. 198], 1:1 -156.

Kommentert [SKKE3]: Koksvik, J.I. & Nost, T. 1981. Gaulavassdraget i Sør-Trøndelag og Hedmark fylker, ferskvannsbioologiske undersøkelser i forbindelse med midlertidig vern. K Norske Vidensk Selsk Mus. Rapp. Zool. 5cr. 198], 24:1-96

i bestandsnedgang. [Miljødirektoratets veileder for håndtering av sensitive artsdata](#) og [Norsk rødliste for arter](#) gir en pekepinn på hvilke arter det skal tas særlig hensyn til.

Rødlistearter beskrivelse

Norsk rødliste for arter 2021 gir en oversikt over arter og naturtyper med vurderinger av deres risiko for å dø ut eller forsvinne fra et område. Artene og naturtypene blir derfor klassifisert i ulike kategorier etter hvor truet de er. En art/naturtype regnes som truet dersom den er plassert i én av de tre kategoriene sårbar, sterkt truet eller kritisk truet. Rødlisten er utarbeidet av Artsdatabanken i samarbeid med fageksperter.

Det vises til vedlegg med liste over rødlistearter i Endalen landskapsvernområde hentet ut fra artsdatabanken (16.04.2025, [filvedlegg xx](#)). Listen viser registrerte observasjoner i perioden 2000-2025.

Geologi beskrivelse

Bergartene som finnes i Endalen og Forollhogna-området tilhører Trondheimsfeltets bergartkompleks som er en del av den kaledoniske fjellkjede. Den vanligste bergarten er kvartsglimmerskifer, men i tillegg finnes kvartsitt, fylitt og amfibolitt. Dette er bergarter som forvitrer lett og gir opphav til et næringsrikt jordsmonn. I Endalen er det også store mengder sand og grus i vemeområdet som er avsatt av smeltevannssøler under nedsmeltingen av innlandsisen etter siste istid.

Klimaendring

Klimaendringer som følge av økt temperatur kan gi kortere periode med snødekke og tilsvarende lengre barmarksperioder. Svingende temperaturer fører også til nedising av vegetasjon og beiteområder på høyfjellet. I år med mye nedising er det utfordrende for villreinen og finne nok mat i vinterbeiteområdene, og må derfor trekke nedover mot bygdene i lavlandet. Med økte temperaturer kan vi også forvente mer gjengroing av området, og det å opprettholde beitepress vil være et viktig tiltak for å bevare natur- og kulturlandskapets egenart og karakter.

Det forventes også hyppigere nedbørsperioder med større intensitet, mer nedbør og kraftigere vind som følge av endrede klimatiske forhold. Dette kan være utfordrende for flere arter som lever i høyfjellet og som er tilpasset et stabilt og kaldt klima. Hyppigere og mer intense nedbørsperioder kan føre til økt vannføring i vassdrag i tillegg til høyere risiko for erosjon på sårbare stier eller andre sår i terrenget. Flom og isgang har de siste årene vist seg å være en utfordring for bruer, noe man må ha fokus på i fremtidig forvaltning og eventuell tilrettelegging.

Målinger de siste 20 årene fra like nord for verneområdet (Kotsøy, Midtre Gauldal) viser variasjoner av årsnedbør mellom 815-1116 mm. I samme periode ligger middeltemperaturen på 1,4-5,9 grader celsius. Maksimumtemperatur og minimumstemperatur har vært henholdsvis 32,9 og -31,1 grader celsius. Dataen er hentet fra [Norsk klimaservicesenter](#).

Annen negativ påvirkning

Økt ferdsel og annen menneskelig aktivitet i verneområdet kan gi slitasje på vegetasjon og forstyrrelser på sensitive arter. Friluftslivet og samfunnet er i stadig endring, så en kan forvente nye problemstillinger etter hvert som tiden går og nye trender etablerer seg.

Det er lite/ingen setring i området, og det meste av bebyggelsen innenfor verneområdet er nå brukt som fritidsboliger. Endret bruk med modernisering og «hyttefisering» av seterbebyggelsen kan utgjøre en potensiell trussel mot den tradisjonelle helheten i området, da spesielt seterlandskapet.

Endring i driftsformer har også påvirket landskapet med tanke på gjengroing. Undersøkelser tyder på at artsmangfoldet i slått- og beitepåvirkete områder innenfor Endalen er større enn i de potensielt naturlige plantesamfunnene i samme miljø (forvaltningsplan av 2005). Tidligere var disse kulturpåvirkete skogene svært vanlige i de norske seterdalene, men på grunn av endrete driftsformer har denne åpne skogstypen blitt utsatt for stor grad av gjenvoksing. Resultatet av denne gjenvoksingen er at mange av de lyskrevende plantene har gått sterkt tilbake.

Økt utbyggingspress i randområdene kan påvirke landskapsvernområdet. Spesielt med tanke på hyttebygging, veger, vind- eller vannkraftanlegg og bergverksvirksomhet. Per i dag (2025) er det ikke konkrete planer om slik utbygging nært Endalen landskapsvernområde.

FORSLAG

Bruk og historikk

Eierstruktur

Endalen landskapsvernområdet ligger i Midtre Gauldal kommune og dekker et areal på 35,6 km². Statskog SF er den største grunneieren innenfor landskapsvernområdet. Budal og Soknedal fjellstyrer administrerer bruksrettene, samt jakt, fangst og fiske innenfor Endalen Statsallmenning (401/1) og Soknedal Søndre Statsallmenning (400/1).

De fleste setrene i Endalen ligger innenfor en av statsallmenningene, der eier har bruksrett. Det finnes også noen private setereiendommer innenfor landskapsvernområdet. Setereiendommene Hiåvollvolla (192/7) og Bonesvolla (401/3) har bruksrett og beiterett innenfor statsallmenningene, men sletteområdet rundt eiendommene er privat og eies av 4 parter. Det er totalt 2 setre i aktiv drift, og 1 seter i oppstart innenfor landskapsvernområdet i dag (2025). Eller er det enkelte setre som benyttes i tilknytning tilsyn med dyr på beite. Det er ikke allmenningshytter innenfor verneområdet.

Verneprosess

I NOU 1986:13 Ny landsplan for nasjonalparker foreslo Statens Naturvernråd opprettelse av en nasjonalpark som skulle omfatte Gauldalsvidda i Sør-Trøndelag og tilstøtende deler av Hedmark. Dette førte til etablering av «Forollhogna-utvalget», en samarbeidsgruppe med ordførere fra berørte kommuner. Utvalget la fram rapporter om naturforhold, brukerinteresser og forslag til vernebestemmelser.

I 1992 la Regjeringen fram St. meld. nr. 62 (1991–92) med forslag om vern av Gauldalsvidda/Forollhogna som nasjonalpark, kombinert med landskapsvernområder i seterdalene rundt fjellområdet. I mai 1993 ba Direktoratet for naturforvaltning (DN) fylkesmennene om å starte arbeidet med å fastsette foreløpige planområdegrenser. I mars 1994 sendte fylkesmennene i Hedmark og Sør-Trøndelag formell melding om planstart til grunneiere og berørte parter, samtidig som det ble avholdt åpne informasjonsmøter i kommunene.

Verneforslaget, utarbeidet i tett samarbeid mellom fylkesmennene, ble sendt på lokal høring i april 1996. Etter behandling av høringsuttalelser anbefalte fylkesmennene et verneforslag som ble oversendt DN for sentral behandling i november 1997. Forslaget, supplert med DNs kommentarer, ble sendt på sentral høring i desember 1998. I oktober 1998 holdt DN et møte med ordførere fra de berørte kommunene og fylkesmennenes miljøvernavdelinger.

Et arbeidsutvalg ble opprettet for videre utredning av forvaltningsmodeller, og la fram sin sluttrapport for DN i november 1999. Deres anbefalinger dannet grunnlag for DNs videre tilrådninger. DN oversendte sin tilråkning om vern til Miljøverndepartementet i september 2001.

Verneplan for Forollhogna med tilliggende dalfører med Forollhogna nasjonalpark, Budalen landskapsvernområde, Vangrøftdalen-Kjurrudalen landskapsvernområde, Londalen-Ørvilldalen landskapsvernområde, Ledalen landskapsvernområde m/plantelivsfredning, Øyungen landskapsvernområde, Magnilldalen-Busjødalen landskapsvernområde, Endalen landskapsvernområde og Forddalen landskapsvernområde i Rennebu, Midtre Gauldal, Holtålen, og Røros kommuner i Sør-Trøndelag, og Tynset, Tolga, Os kommuner i Hedmark ble vedtatt av Kongen i statsråd 21. desember 2001. [Det vises til Kongelig resolusjon av 21.12.2001.](#)

Vernegrense

Vedtatt vernegrense er gjengitt i vedlagt vernekart, **kartvedlegg xx.**

Brukshistorie

Endalen landskapsvernområde ble først og fremst opprettet for å ivareta eksisterende natur- og kulturlandskap. Seterdriften som har funnet sted i Endalen gjennom lange tider har formet området og skapt et særegent seterlandskap. Gjennom tradisjonell seterdrift, som utmarksslått og utmarksbeite, er området i dag preget av en tradisjonell seterbebyggelse, bearbeidete setervoller og utmark, i hovedsak fjellbjørkeskog. De viktigste brukerne i dag er beitedyrnæringen og friluftslivet.

Seterdriften i Endalen hadde sin storhetstid på slutten av 1800-tallet, da antall gårder og seterhus økte kraftig i antall. Fram til slutten av 1950-tallet var full seterdrift den tradisjonelle driftsformen i dalen. Da ble all produsert melk videreforedlet til smør og ost på setra for så å bli transportert ned til bygda for salg. Denne foredlingen krevde store mengder ved og dette satte sitt tydelige preg på fjellbjørkeskogen. Dette kommer tydelig frem i gamle bilder fra Endalen, som viser et helt åpent landskap i dalbunnen og sterkt uttynnet bjørkeskog i dalsidene. I første halvdel av 1900-tallet begynte en omlegging av seterdriften, fra full seterdrift til melkeseterdrift. I 1970 var det 20 setre i drift innenfor landskapsvernområdet.

Den historiske bruken av fjellområdene dannet grunnlag for bosetting og næring i bygdene her. Disse store fjellområdene, statsallmenningene, ble og blir fortsatt brukt til jakt, fangst, fiske, setring, beite mm. i samsvar med bruksretter eller allmenningsretter. Det er disse bruksrettene fjellstyret er satt til å forvalte med hjemmel i fjelloven. Statskog SF er grunneier på statsallmenningene, og forvalter grunneierretten. Bruksrettene deles i to hovedkategorier, jordbruksstilknyttede bruksretter (som beite, setring mm) og bostedstilknyttede bruksretter (fangst, jakt og fiske) som forvaltes av fjellstyrene.

Landbruk

Kommunen er landbruksmyndighet og har avgjørelsesmyndighet i saker etter jord-, skog- og konsesjonslov, forurensningsloven og flere tilskuddsordninger som gjelder jord- og skogbruk. Forvaltningsmyndigheten benytter derfor kommunen i spørsmål av landbruksfaglig karakter. Et forhold som kan være konfliktfylt med beitenæringen er forvaltning av store rovdyr, og da spesielt jerv. Landskapsvernet legger ingen føringer for viltforvaltningen, herunder forvaltning av store rovdyr jfr. verneforskriften. Forvaltning skjer etter nasjonal rovdyrpolitikk med tilhørende lovverk som forvaltes gjennom Miljødirektoratet eller Statsforvalteren. Endalen ligger innenfor beiteprioriterte områder.

Seterdrift og beitehold

Det er først og fremst seterdrift som har vært den største jordbruksvirksomheten i Endalen gjennom tidene. Den tradisjonelle driften besto av melkeproduksjon og utmarksbeite. Det er fortsatt setring i Endalen. På Hiåvollan er det melkeproduksjon, og på Maureggvollen er setring med melkeproduksjon i oppstart (2025). De fleste seterbuene brukes i dag i forbindelse med tilsyn på beite eller i fritidsformål. Seterbuene i dalen holdes ellers godt vedlikeholdt med tradisjonell byggeskikk.

Det slippes mest sau og storfe på utmarksbeite i Endalen. Beitedyrnæringen innenfor Endalen er organisert gjennom Endal beitelag SA, som har et beiteområde som strekker seg over 243 km² der landskapsvernområdet inngår. I tillegg til dem som har bruksrett, er det også flere i regionene som slipper dyr på utleid beite, som bidrar til å holde beitetrykket oppe. I 2024 ble det slept 2000 sau og lam, 301 storfe og 44 geiter innenfor beiteområdet (kilden.nibio.no). Verdien for landbruket i landskapsvernområde ligger først og fremst i beiteressursene i form av utmarksbeite for sau og storfe. For å bevare det spesielle kulturlandskapet vil en av hovedstrategiene være å opprettholde beitetrykket. Beite skal likevel ikke føre til negative effekter på planter, dyr og landskap.

Ut ifra dagens situasjon og utvikling er det lite sannsynlig å anta at seterdrift og beitebruk vil ta seg nevneverdig opp innenfor landskapsvernområde fremover. Det vil være en utfordring både for forvaltningsmyndigheten og landbruket å opprettholde de kvaliteter som kjennetegner seterlandskapetets særpreg. Det er derfor viktig å ta vare på brukere med drift innenfor landskapsvernområdet, og sørge for et godt samarbeid mellom forvaltningen og landbruket for å opprettholde verneverdiene.

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for verken beitebruk og drift av eksisterende setervoller eller til oppføring av nødvendige nye bygninger for jordbruksformål. Det vises til unntaksbestemmelsene i §§4 og 5 under "Forvaltningsmyndighetens retningslinjer". Med seter i aktiv landbruksdrift menes der seteren er utgangspunktet for slått og bruk av utmarksbeite for storfe eller småfe, og tilsyn, slipp- og sankested, samt saltplasser. Hvis den aktive landbruksdriften på seteren opphører, vil seter med bygninger bli vurdert etter formålet med bygget, herunder fritidsformål, i saksbehandling etter vernebestemmelsene for landskapsvernområdet.

Skogbruk

Skog som ligger innenfor Endal Statsallmenning forvaltes av Statskog SF etter Lov om skogdrift. Statskog er ansvarlig for utnyttelse av skogressursene i nært samarbeid med Endal allmenningsstyre. Allmenningsstyret er valgt av, og blant de gårdene som har bruksrett til trevirke. Innenfor statsallmenningen er uttak av trevirke en rettighet for de bruksberettigede, som er hjemlet i Lov om skogdrift. Videre er skogen innenfor Endalen klassifisert som vernskog. Dagens vernskoggrenser, med tilhørende bestemmelser, ble vedtatt i starten av 1990-tallet av daværende fylkeslandbruksstyret i Sør- og Nord-Trøndelag. Hogst og uttak av trevirke innenfor verneområdet skal derfor skje i tråd med bestemmelsene for Vernskog i Trøndelag.

Fjellbjørkeskogen i landskapsvernområdet har vært utnyttet siden seterdriftens begynnelse, hovedsakelig for uttak av ved. Vedbehovet var spesielt stort da full seterdrift var den dominerende driftsformen. Overgangen til melkeseterdrift sammen med opphør av utmarksslått, er de viktigste årsakene til at store områder er i ferd med å gro igjen. For å ivareta de åpne skogliene og de rike forekomstene av plantearter som er viktige for kulturlandskapet i dalen, er det ønskelig at det foretas hogst i området. Av hensyn til landskapsbildet bør denne hogsten i hovedsak være plukkhogst i tråd med gjeldende lovverk.

Friluftsliv

Det er ingen begrensninger for utøvelse av enkelt friluftsliv som ikke krever fysisk tilrettelegging innenfor landskapsvernområdet. Retten til fri ferdsel i utmark (allemannsretten) har vært og er en viktig forutsetning for den norske friluftslivstradisjonen. Det er viktig å understreke at denne retten er nedfelt i friluftsloven, og at denne også gjelder innenfor områder vernet etter naturmangfoldloven.

Verneforskriften er ikke til hinder for bruk av tråsykkel og hest til ridning/kløv så lenge dette foregår i henhold til Lov om friluftslivet § 2 (ferdsel i utmark). Bruken av sykkel og hest kan riktignok medføre stor terrengslitasje på steder der dette ikke er ønskelig, dette bør i så fall forsøkes regulert av kommunen igjennom henstillinger og informasjon. Det kan eventuelt også inngås avtaler med aktuelle aktører.

For å gjøre tilretteleggingstiltak tilstrekkelig motstandsdyktige mot fremtidens klima, må tiltakshavere ta hensyn til de utfordringene klimaendringer innebærer for funksjonalitet og levetid for blant annet broer, ilandstigningsbrygger og turveier. Tilrettelegging skal skje i tråd med verneforskrift (fysiske tilrettelegginger), besøksstrategi ([filvedlegg xx](#)) og [Merkehåndboka](#). Merking skal skje i hensyn til

naturmiljøet og ikke påvirke landskapets karakter. For bestemmelser og tilrettelegging for friluftslivet vises det til kapittel «Forvaltningsmyndighetens retningslinjer».

Endalen landskapsvernområde er ikke et kartlagt friluftsområde, men fungerer i stor grad som turområde for lokalbefolkningen og hytteeiere. I enden av Endal setervei og ved Hiåvolla finner man parkeringsplasser med toalett og informasjon som er startpunkt for turer videre inn i verneområdet. En populær tur både sommer- og vinterstid er turen inn til Fisktjønnbua. I barmarkssesongen går det tydelig sti fra Bjønnvolla og inn til bua. Om vinteren starter turen ved parkeringsplass ved mellomriksen, og det er preparert løype inn til nasjonalparkgrensen.

For flere turer i Forollhogna, se ut.no.

Jakt og Fiske

Friluftslivet i området er også knyttet til høsting av naturen og rekreasjon. Det drives derfor bestandsrettet forvaltning på jaktbart vilt. Budal fjellstyre administrerer fiske, og jakt på både småvilt og storvilt.

Reiseliv

Reiseliv i Midtre Gauldal er først og fremst knyttet til laksefiske i Gaula, og dermed knyttet til områder utenfor verneområdet. I Endalen finnes det noe utleie av gamle seterhus i forbindelse med jakt, fiske og friluftsliv. I tillegg har fjellstyrene utleiehytte, Enabu, som ligger rett nord for vernegrensen.

Oversikt over reise og overnatting rundt Forollhogna området finner du på forollhogna.info.

Forskning og undervisning

Forvaltningsmyndigheten bør ha kontroll på det som gjøres av forskning slik at denne kunnskapen kan komme forvaltningen, allmennheten og andre interesserte til gode. Endalen har store verdier innenfor kulturminner, geologi, flora og fauna, og det er en målsetting å kartlegge og overvåke disse verdiene best mulig.

Det er ønskelig at kunnskapen om verneverdiene skal kunne formidles både gjennom undervisning til skoleelever og studenter, og som informasjon til allmenheten. I besøksstrategien og kommunikasjonsplanen for Forollhogna er informasjon et viktig strategisk grep (filvedlegg xx og xx).

Det er per nå etablert en publikumsrettet nettside: forollhogna.info

og en nettside for forvaltningen: nasjonalparkstyre.no/Forollhogna/

Videre er det på de definerte innfallsportene og informasjonspunktene satt opp temaplakater med informasjon om seterdrift og kulturminner, råd om ferdsel, villrein og andre sentrale tema.

Det er utarbeidet [brosjyre](#) for Forollhogna nasjonalpark.

Kulturminner

Kulturminner eldre enn år 1537 og samiske kulturminner fra 1917 eller eldre, er automatisk fredet, jfr. kulml §§ 3 og 4. Det er forbudt å gjøre inngrep i, skade eller utilbørlig skjemme disse uten at det foreligger tillatelse etter kulturminneloven § 8. Ved byggesaker og tiltak som medfører fysiske inngrep i kulturlandskapet, skal derfor kulturminnemyndighetene høres for å være sikker på at man ikke forringer/ødelegger verdifulle kulturminner.

I forbindelse med regionreformen i 2020 ble oppgaver og myndighet på kulturminneområdet overført fra Riksantikvaren til Trøndelag fylkeskommune og Sametinget/Sámediggi. Dette innebærer at disse nå er førstelinje i forvaltningen av de fleste automatisk fredete kulturminnene i Trøndelag.

Automatisk fredete- og samiske kulturminner

Områdene i Endalen har vært rike på naturressurser, og har derfor vært et naturlig tilholdssted for mennesker som levde av høsting. Funn og registreringer av fangstlokaliteter og jernvinneanlegg viser at utmarksressursene i Endalen har vært utnyttet gjennom lange tider, og har dannet grunnlag for fast bosetting ([kulturminnesøk](#)). De eldste registreringer av setring i Endalen er fra siste halvdel av 1600-tallet. I løpet av 1600- og 1800-tallet ble det etablert en rekke seteranlegg, hovedsakelig innenfor verneområdene.

Endalen landskapsvernområde er ikke systematisk kartlagt for kulturminner, med unntak av et prosjekt i 2009–2010 som kartla samiske kulturminner i Forollhogna og tilgrensede verneområder ([Steinbakken, 2010](#)). Under dette arbeidet ble det registrert to fangstgraver og en offerplass ved Finntjønnan, innenfor landskapsvernområdet. Videre er det registrert flere fangstlokaliteter datert tilbake til jernalder og middelalder i området fra Finntjønnan og ned til Maureggvollen, samt ved Enmovollen.

I tilgrensede områder rundt Endalen er det også registrert samiske boplasser, flere tufter som kan stamme fra jernalder eller middelalder, samt en steinalderboplass.

Bygg og Installasjoner

Alt byggearbeid innenfor Endalen landskapsvernområde skal vurderes etter verneforskrift. I tillegg skal byggetiltak behandles etter plan- og bygningsloven der kommunen er myndighet. Bygninger som er eldre enn 1850 skal også vurderes av fylkeskommunen som er myndighet etter kulturminneloven. Fjellstyrene forvalter seterforskriften, som gir de ytre rammene for bruk av og tilbakefall (til statsallmenningen) av jordbruksstilnyttede bruksretter.

Landbruk

Innenfor Endalen landskapsvernområde er det matrikkelført totalt 89 bygninger, der seterbebyggelsen utgjør hoveddelen av bygningsmassen med seterbuer/seterstuer, fjøs og løer (2025). Bygningstyper som også er representert innenfor seterbebyggelsen er slåttebuer, kokhus, melkebu og brønnhus, samt enkelte matbuer og vedbuer. Det er ikke registrert båtnaust innenfor landskapsvernområdet.

Man finner fortsatt flere bygninger som står til den tradisjonelle byggeskikken i Endalen, da både enkeltbygninger og hele bygningsmiljøer er godt vedlikeholdt. Bebyggelsen på setrene er ofte forskjellig fra gårdsbebyggelsen nede i bygden, selv om likhetstrekkene er mange. På grunn av setrenes sesongbetonte og spesialiserte produksjon, var det andre og mer begrensende rombehov som gjorde seg gjeldene, både for oppbevaring av mat og opphold for folk og dyr. Dette gir seg utslag i at enkelte hustyper er vanligere på setra enn andre steder, og i at bygningene er små.

En sterk gjenbrukstradisjon har vært med å gi seterbebyggelsen et visst særpreg der bygninger som var blitt for små eller for dårlige hjemme på gården, ofte ble satt opp igjen for bruk i fjellet. Fremherskende vindretning ble gjerne avgjørende for plassering av bygningene, ved at de største bygningene som seterfjøs og seterstuer følger terrengkotene og ligger med langsiden mot dalen. Inngangsdøren er plassert på en langvegg, bla. fordi denne veggen holder seg snøfri. Mindre hus som løer, har ofte dør i gavlen for å utnytte takhøyden best mulig og har gavlsiden mot dalen. For mer beskrivelse av seterbebyggelsen for Endalen vises det til tidligere forvaltningsplan, samt byggeskikksveileder for seterområdene i Forollhogna ([filvedlegg xx](#)).

Bygningsmiljøet på setrene må sees i sammenheng med samfunnsutviklingen over tid. Forvaltningsmyndigheten legger derfor til grunn situasjonen slik den var ved vernetidspunktet, i sin

saksbehandling knyttet til bygninger. Den eksisterende bygningsmassen dekker i dag i stor grad de grunnleggende behovene for landbruk og friluftsliv innenfor landskapsvernområdet. Det må likevel forventes behov for enkelte justeringer og tilpasninger over tid. Utfordringen ligger i å begrense omfanget av ny byggevirksomhet, samtidig som nødvendige behov dekkes på en tilfredsstillende måte. Det må skilles mellom standardheving og oppfyllelse av tekniske krav fra myndighetene – for eksempel i forbindelse med branntilsyn.

I forbindelse med husdyrhold er det etablert samletrøer ved Blåola og på Hiåvollan. Det er også en værhamn i den sørligste delen av verneområdet, der det er gjerdet inn et område på ca. 2000 daa. Værhavnen kom for første gang på 1960-tallet. Videre går det et sperregjerde på tvers gjennom Endalen og Budalen landskapsvernområder i tilknytning beitenæringen. Formålet med sperregjerdet er å forhindre at beitedyr trekker ned mot bebyggelsen.

Fritidsbebyggelse

Endalen landskapsvernområde er først og fremst karakterisert som et seterområde med utpreget setermiljø, men det finnes likevel noen hytter innenfor landskapsvernområdet. Ifølge matrikkelen har 16 bygninger status som fritidsbygg/hytter, samt 16 bygninger som er registrert som uthus/anneks i tilknytning fritidsbebyggelse (2025).

Modernisering av eksisterende bebyggelse gjennom standardhevinger, er pekt på å kunne forringe helheten i området som setermiljø og kulturlandskap. Her vil også fritidsbebyggelsen kunne påvirke landskapsbilde. For å ivareta bygningsmassen vil det være behov for vedlikeholdsarbeid som er nødvendig for å opprettholde de tekniske installasjonene i bygningen. Forvaltningsmyndigheten vil oppfordre eiere til vedlikehold og reparasjoner fremfor hele utskiftninger der dette er mulig. Utgangspunktet for vedlikehold er at det skal skje i samsvar med eksisterende byggeskikk med hensyn til materialbruk, form, størrelse, plassering, takform/vinkel, og fargebruk.

Ulovlige bygg og anlegg

Nasjonalparkstyret kan kreve ulovlig oppsatte bygg og anlegg fjernet. Her benyttes fastsatt prosedyre jf. naturmangfoldlovens bestemmelse i §§ 69 og 71. Eventuell straff i form av overtredelsesgebyr eller miljøerstatning, er hjemlet i naturmangfoldloven § 73 -74. Alvorlige brudd kan i tillegg anmeldes. Miljødirektoratet har utarbeidet en veileder for oppfølging av ulovlige forhold i verneområder M-617/2016.

Mer informasjon og veiledning angående byggesaker finnes på [nasjonalparkstyret nettside](#), samt under «Forvaltningsmyndighetens retningslinjer».

Infrastruktur

Det er en vei inn i landskapsvernområdet, Endal setervei, som er en bomvei og åpen for sommerbruk, og blir ikke vinterbrøytet. Endal setervei går helt inn til Maureggvollen, med mindre sideveier fram til Hiåvollvolla, Bonesvolla og Enlivolla. Det er også bruer over Ena i tilknytning til setrene her. Ved enden av Endalsveien er det parkeringsplass, og her er det en gangbru over Ena.

Utenom seterveiene er det ingen tung teknisk infrastruktur innenfor landskapsvernområdet. Det er ikke strømframføring i seterdalen og da heller ingen kraftlinjer. Bygninger har ikke innlagt strøm annet enn enkle solcellepanel. Det er heller ikke anlegg for vann og kloakk utover enkle løsninger til enkelte seterhus og hytter. Ellers er det delvis dårlig dekning for mobiltelefon i seterdsalen. Det er ingen merkede stier eller løyper, men det er likevel mange stier som er godt synlige i terrenget som er lette å følge.

Motorferdsel

Motorferdsel innenfor vernegrensene reguleres av motorferdselsloven som forvaltes av respektive kommune. Grunneiers tillatelse innenfor statsallmenningen gis av respektive fjellstyre i henhold til fjelloven.

Det bør være en åpen dialog mellom kommunen og nasjonalparkforvaltningen slik at man får kunnskap om omfang av motorferdsel som kan påvirke verneverdiene, samt i forhold til vedlikehold av vei.

Tilleggsopplysninger

Grusuttak

Det er ingen kjente eldre grusuttak innenfor Endalen landskapsvernområdet i dag, og etablert praksis er å hente grus fra uttak som ligger like utenfor verneområdet. Det vil ikke være åpning for opprettelse av nye grusuttak innenfor Endalen landskapsvernområde.

Drone

For bruk av drone innenfor landskapsvernområde gjelder eget regelverk for dronebruk, jfr. luftfartstilsynet. Bruk av drone skal likevel skje hensynsfullt, og det skal tas hensyn til sårbare perioder for dyre- og fuglelivet (hekking og yngling), samt andre som går på tur. Friluftsløven § 11 angir at enhver skal opptre hensynsfullt og varmsomt for ikke å volde skade eller ulempe for eier, bruker eller andre, eller påføre miljøet skade.

Forvaltning

Innledning

Verneforskriften er gjeldende lovverk for Endalen landskapsvernområde, og gir full oversikt over forbud, generelle unntak og eventuelle unntak etter søknad. Dette er videre utdypet under "Forvaltningsmyndighetens retningslinjer".

Dispensasjonssøknader

Det er viktig at søknader inneholder utfyllende informasjon om hvem, hva, når, hvor, hvorfor og hvordan tiltaket/aktiviteten skal gjennomføres. Før et tiltak kan iverksettes må det som oftest foreligge en tillatelse fra grunneier, kommunen, nasjonalparkstyret og eventuell annen myndighet.

Alle søknader skal vurderes etter behov/formål og behandles i tråd med verneforskriften og de miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8-12. Selv om et omsøkt tiltak er innenfor rammen av en spesifisert dispensasjonsbestemmelse må det likevel gjøres en selvstendig vurdering av hvorvidt dispensasjon skal gis. Det er altså opp til forvaltningsmyndigheten å vurdere om en søknad gir grunnlag for å gi dispensasjon, etter en samlet vurdering hvor også verneformål, naturforholdene, andre interesser m.m. inngår. Forvaltningsmyndigheten har også mulighet til å knytte vilkår til sine vedtak, så lenge disse vilkårene er saklige og forholdsmessige vilkår sett opp mot det tillatelsen gjelder (vilkårslæren).

Alle dispensasjonssaker, samt vedtak gjort av nasjonalparkstyret, blir publisert i

[Miljøvedtaksregisteret](#).

Forhold til andre lovverk

God kommunikasjon mellom kommunene og nasjonalparkstyret er viktig. I noen saker skal en søknad behandles etter flere lovverk (f.eks. byggesaker) og hos flere forvaltningsmyndigheter. Det fremgår i naturmangfoldloven § 48 at i tilfeller hvor tiltak trenger tillatelse både etter verneforskrift og etter

annet lovverk, kan tiltakshaver velge å søke om tillatelse parallelt. Hvor det søkes parallelt om tillatelse, skal vedtak fattes først etter verneforskrift dersom ikke annet følger av verneforskriften eller forvaltningsmyndighetens samtykke.

For å sikre en god søknadsprosess, er det i samarbeid med kommunene og Statskog/fjellopsynene i Forollhogna utarbeidet en søknadsveileder (flytskjema) med saksbehandlingsrutiner, som du finner på [styrets nettsider](#). I samråd med samarbeidsaktører er det vurdert hensiktsmessig at søknad om tiltak i landskapsvernområdet som krever tillatelse fra flere lovverk skal sendes til kommunen først, som videresender den til nasjonalparkstyret og/eller fjellstyrene. Det er også viktig at nasjonalparkstyret sender aktuelle vedtak til kommunen for å opprettholde flyt i prosessen.

Klage

Alle som er part i en sak eller har rettslig klageinteresse kan påklage et enkeltvedtak, jfr. forvaltningsloven § 28. Fristen for å klage på et vedtak er 3 uker fra mottaker er gjort kjent med vedtaket. En skriftlig klage sendes nasjonalparkstyret for Forollhogna for vurdering. Dersom nasjonalparkstyret endrer sitt opprinnelige vedtak, vil det nye vedtaket regnes som et nytt enkeltvedtak, som kan påklages. Dersom nasjonalparkstyret opprettholder sitt vedtak, sendes klagen til Miljødirektoratet for endelig avgjørelse.

Villreinnemnda og villreinutvalget for Forollhogna villreinområde

Avhengig av tiltakets påvirkning på villreinen og villreinens leveområder, sendes søknad om tiltak innenfor verneområdet på høring til villreinutvalget og/eller villreinnemda for Forollhogna.

Villreinnemnda er en offentlig nemnd hvor medlemmer og varamedlemmer er oppnevnt av Miljødirektoratet. Nemda er underlagt direktoratets instruksjonsmyndighet, og nemndas oppgaver er gitt i direktoratets forskrifter. Villreinnemndenes har myndighet til å fatte vedtak, der noen av oppgavene er å godkjenne vald, tellende areal og bestandsplaner, fastsette årlige fellingskvoter for villrein og delta i arealforvaltningen i fylker og kommuner med sikte på bevaring og bærekraftig forvaltning av villreinens leveområder. Innenfor verneområdene er villreinnemda en høringspart, og det er verneforskriften som setter de strengeste føringene.

Hvert av villreinområdene har også et villreinutvalg, hvor det sitter representanter fra grunneierne. Villreinutvalget foreslår forvaltning og tildeling til villreinnemnda, og har ikke myndighet til å fatte vedtak.

Tiltak i verneområdet

Med hjemmel i naturmangfoldloven § 47 har nasjonalparkstyret mulighet til å gjennomføre tiltak og skjøtsel som ivaretar og/eller fremmer verneformålet. Det kan også gjennomføres forvaltningstiltak som er tillatt etter verneforskrift eller ved at nasjonalparkstyret behandler dette som en dispensasjonssak, hvis skjøtselen ikke kan gjennomføres etter § 47. I slike tilfeller må styret inngå avtale med grunneier og rettighetshavere dersom tiltakene kommer i konflikt med deres rettigheter. Organisasjoner og privatpersoner kan komme med innspill til nasjonalparkstyret i forhold til skjøtselstiltak innenfor verneområdet, som kan legges frem for nasjonalparkstyret. Styret vedtar hvilke tiltak det skal søkes midler til.

Nasjonalparkstyret søker årlig om midler fra Miljødirektoratet for gjennomføring av ulike tiltak som fremmer verneverdiene. I denne forbindelse holdes det et årlig planleggingsmøte mellom forvaltningsmyndigheten og SNO. Tiltak skal være forankret i forvaltningsplanen, besøksstrategi og kommunikasjonsplan.

Naturoppdrag

For bestilling av tiltak og andre oppdrag benyttes applikasjonen Naturoppdrag. Her legges det inn observasjoner, installasjoner og behov som dukker opp innenfor landskapsvernområdet. Naturoppdrag er derfor et viktig verktøy for den løpende dialogen mellom forvaltningsmyndigheten og SNO.

Tiltaksplan

ID_TILTAK	PRI	Beskrivelse	Kategori	Bevaringsmål	Dato innlagt	Dato ferdig	Internt opphav
	1	Revidering av skjøtselsplan for Blåora i tråd med basiskartlegging av 2023.	Skjøtsel	Ikke valgt		31.12.2028	Forvaltningplan
	2	Kartlegging og rydding av gran i områder utenfor inngjerdet område på Blåora.	Kartlegging	Ikke valgt		31.12.2035	Forvaltningplan
	3	Informasjonsplakater og natursti med info om skjøtselsarbeidet og arts mangfold i og rundt Blåora.	Informasjon	Ikke valgt		31.12.2030	Besøksstrategi
	4	Utarbeide skjøtselsplan for Hiåvollan.	Skjøtsel	Ikke valgt		31.12.2035	Forvaltningsplan

Skjøtselsplan

Det foreligger skjøtselsplan.

Besøksforvaltning

Plan utarbeidet og ligger som vedlegg.

Forvaltningsutfordringer

Utfordringene i Endalen landskapsvernområde er mye knyttet til å opprettholde tilstanden til det særegne natur – og kulturlandskapet som trekkes frem i verneformålet. I denne forbindelse er bevaring av seterlandskapet viktig, noe som kan komme i konflikt med en endret praksis i jord- og beitebruken, samt endret bruk av området.

De viktigste utfordringene for vernet er listet opp under:

1. Gjengroing
2. Endret bruk av området, som fører til etterspørsel av større tekniske inngrep.
3. Setre som blir omregistrert til fritidsbolig.
4. Klimaendringer.
5. Utenforliggende tiltak som kan påvirke verneverdiene.

Naturmangfoldloven

Da naturmangfoldloven av 19. juni 2009 ble vedtatt med ikrafttredelse 1. juli 2009, ble naturvernloven opphevet. Nå gjelder verneforskrifter vedtatt i medhold av naturvernloven inntil Kongen bestemmer noe annet, jf. naturmangfoldloven § 77. Naturmangfoldloven § 36 (annet ledd om landskapsvernområder), § 47 (skjøtsel av verneområder) og § 48 (dispensasjon fra vernevedtak) er også gjort gjeldende for forskrifter som er vernet etter naturvernloven.

Miljørettslige prinsipper (§§ 8-12)

De miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven kapittel II kommer til anvendelse ved utøvelse av offentlig myndighet, og må vurderes når det treffes vedtak etter verneforskrift samt ved andre beslutninger, f.eks. om forvaltningstiltak/skjøtsel. De miljørettslige prinsippene er: kunnskapsgrunnlaget (§8), føre-var-prinsippet (§9), økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10), kostnader ved miljøforringelse bæres av tiltakshaver (§11) og miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§ 12). Prinsippene er ikke selvstendige vedtakshjemler, men skal legges til grunn som retningslinjer når det treffes beslutninger som berører naturmangfold etter andre bestemmelser. Dette innebærer at prinsippene skal være en del av vurderingen både ved vedtak med hjemmel i spesifiserte dispensasjonsbestemmelser i verneforskrifter, og ved vedtak etter naturmangfoldloven § 48.

Verneforskrift URL

<https://lovdata.no/forskrift/2001-12-21-1565>

Sentrale føringer

Dispensasjon etter naturmangfoldlovens § 48

Den generelle dispensasjonsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 48 gjelder istedenfor den generelle dispensasjonsbestemmelsen i verneforskriften (jf. overgangsbestemmelsen i NML § 77).

Naturmangfoldloven § 48 gir forvaltningsmyndigheten hjemmel til å gi dispensasjon fra verneforskriften i tre alternative tilfeller; 1) dersom det ikke strider mot verneformålet og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, 2) dersom sikkerhetsmessige hensyn gjør det nødvendig, eller 3) dersom hensynet til vesentlige samfunnsmessige hensyn gjør det nødvendig.

Bestemmelsen skal være en sikkerhetsventil for tiltak som ikke kunne forutsees, eller spesielle /særskilte tilfeller som ikke ble vurdert, på vernetidspunktet. Første alternativ dekker tilfeller hvor verneformål og verneverdier tåler enkeltstående avvik fra vernebestemmelsene, og er i utgangspunktet ment for bagatellmessige inngrep eller forbigående forstyrrelser.

Dispensasjonsbestemmelsen i NML § 48 er en kan-regel, det vil si at selv om vilkårene for å gi dispensasjon er oppfylt, så er det ingen som har krav på dispensasjon. Det er nødvendig med en bredere vurdering av om det bør gis dispensasjon. For mer informasjon se «[Rundskriv om forvaltning av verneforskrifter](#)».

Skjøtsel ved naturmangfoldloven § 47

Naturmangfoldloven § 47 gir generelle regler om forvaltningsmyndighetens adgang til å foreta skjøtsel i verneområder. Bestemmelsen gir forvaltningsmyndigheten adgang til å utøve en viss fysisk rådgighet uten grunneiers samtykke. Bestemmelsen gir også adgang til, i skjøtselsøyemed, å treffe tiltak som vernebestemmelsene ellers forbyr eller regulerer. Verneforskriftens unntak for skjøtselstiltak gjelder bare for skjøtsel som forvaltningsmyndigheten står for og som gjelder

verneområdet. Bestemmelsen i NML § 47 gir ikke adgang til å pålegge grunneieren en viss bruk av området.

Med hjemmel i NML § 47 kan det foretas tiltak for å opprettholde eller oppnå natur- eller kulturtilstanden som er formålet med vernet, herunder tiltak for å kanalisere ferdsel, fjerning av vegetasjon eller fremmede treslag og restaurering etter naturinngrep. Skjøtselstiltak som innebærer høsting av naturlige ressurser eller en vesentlig endring i naturtilstanden på vernetidspunktet kan ikke skje med hjemmel i NML § 47.

Adgangen til skjøtselstiltak gir også rett til nødvendig motorferdsel innenfor hele verneområdet uten grunneiers samtykke. Dersom det er nødvendig å passere eiendom utenfor verneområdet for å komme fram, gir NML § 72 adgang til det. Berører skjøtselstiltak privat eiendom eller rettigheter i verneområdet, skal eieren eller rettighetshaveren varsles på forhånd. Økonomiske fordeler ved gjennomføringen av skjøtselstiltak tilfaller grunneieren eller rettighetshaveren. Tiltak som ikke kan foretas med hjemmel i NML § 47 krever avtale med grunneier.

Randområder til verneområdet etter naturmangfoldloven § 49

Naturmangfoldlovens § 49 omfatter utenforliggende virksomhet som kan medføre skade inn i et verneområde. Hvis virksomhet som trenger tillatelse etter annet lovverk, gir innvirkning på verneverdiene, skal hensynet til disse verneverdiene tillegges vekt ved avgjørelsen av om tillatelse bør gis, og ved fastsetting av vilkår. For annen virksomhet gjelder aktsomhetsplikten etter NML § 6.

Forvaltning av villrein

Kvalitetsnormen

Kvalitetsnormen for villrein ble fastsatt ved kongelig resolusjon 23.06.2020, og har som formål å bidra til at villreinen i Norge blir forvaltet etter internasjonale forpliktelser, og at de nasjonale målsettingene om ivaretagelse av levedyktige villreinbestander overholdes. Normen bygger på et kunnskapssystem som klassifiserer villreinområdene etter god, middels eller dårlig kvalitet.

Vurderingene skal ta utgangspunkt i tre delnormer: 1) bestandsforhold, 2) lavbeite og 3) leveområder og menneskelig påvirkning. Klassifiseringen skal gi tydelige signaler om hvilke faktorer som er den største utfordringen i hvert enkelt villreinområde, og skal derfor gjentas hvert fjerde år.

Ved siste vurdering i 2021 ble Forollhogna villreinområde klassifisert som middels kvalitet. Innenfor Endalen landskapsvernområdet er det tre fokusområder: 1) arealutnyttelse av Endalen (FH04), 2) trekkpassasje Endalen-Finntjønnå (FH05) og 3) arealutnyttelse og trekkpassasje Endalen- Stor-Hiåsjøen (FH06). En gjennomgående utfordring for disse fokusområdene er høy trafikk og ferdsel i barmarkperioden, som fører til arealunnvikelse og reduserte trekkmuligheter forbi Stor-Hiåsjøen og nordøstover mellom Endalen-Finntjønnå (Rolandsen et al. 2022). Fostringsflokken har i lang tid brukt området i Endalen som vår- og sommerbeite, men i senere år har reinen trukket ut av området når veien åpnes i juni.

Ny vurdering etter kvalitetsnormen skal gjennomføres i 2025. Mer informasjon om klassifisering etter kvalitetsnormen for villreinområdene i Forollhogna kan du finne [her](#).

Regional plan for Forollhogna villreinområde

Norge er det eneste landet i Europa som fortsatt har fjellområder med villrein, og har dermed et særlig ansvar for å bevare arten og dens leveområder. I 2007 tok Miljøverndepartementet initiativ til å opprette regionale planer med formål om å ivareta de viktigste leveområdene for villrein, samtidig som det skulle gis muligheter for bruk av fjellet. Den regionale planen for Forollhogna skal sikre en

helhetlig forvaltning av fjellområder som er spesielt viktige for villreinens framtid. Planen er retningsgivende.

Du kan lese mer om regional plan for Forollhogna villreinområde [her](#).

FORSLAG

Forvaltningsmyndighetens retningslinjer

Id	Tema	Forskriftreferanse	Forvaltningsmyndighetens retningslinje
1	Verneformål	§2	«Formålet med opprettelsen av Endalen landskapsvernområde er å ta vare på et særpreget natur- og kulturlandskap med tilhørende planteliv, der seterlandskapet med seterbebyggelse, setervoller og kulturminner utgjør en vesentlig del av landskapets egenart». Forvaltningsmyndigheten skal i alle saker vurdere hvordan et tiltak eller en aktivitet kan påvirke landskapet. Landskapet skal forvaltes slik at man ivaretar landskapets egenart.
2	Bygninger og andre installasjoner	§3, punkt 1	Området er vernet mot alle tiltak som medfører små og større fysiske inngrep i landskapet. Dersom tiltaket ikke faller innunder forskriftens § 4 - <i>Generelle unntak</i>, er området vernet mot alle inngrep og tiltak som nevnt i § 3 punkt 1. Dette er uavhengig av om tiltaket er søknadspliktig etter annet lovverk. Eksempler på tiltak som er forbudt er: bygg uavhengig av størrelse, platting, terrasser, takoverbygg, grillhytte, badestamp, gapahuk, kloppesti, tekniske installasjoner som solcelle, ventilatorer, turbiner etc. Forvaltningsmyndigheten avgjør i tilstilfeller om et tiltak må ansees å ville endre landskapets art eller karakter. I denne vurderingen skal det legges vekt på den samlede virkningen av tiltakene i området, jf. naturmangfoldloven § 36 andre ledd.
3	Veier og annen infrastruktur	§ 3, punkt 1	Bygging av nye veger, både traktorveger og bilveger, og omfattende omlegging av eksisterende veger som medfører inngrep er forbudt. I forbindelse med setre i drift kan det søkes om tiltak knyttet til veiadkomst, jfr. ID #23. I en eventuell søknad må behovet for tiltaket begrunnes og dokumenteres, samt at det må fremgå hvilke tilpasninger, utforming og opprydding som skal gjøres for å hensynta landskap og naturmiljø. Dette vil følges opp gjennom vilkår ved en eventuell tillatelse.
4	Reiseliv	§ 3, punkt 1	Det er et forbud mot hensetting av campingvogner og bobiler i verneområdet. Denne bestemmelsen tar sikte på å forby plassering av campingvogner og bobiler, for på den måten å

			hindre at disse fungerer som en ny boenhet i verneområdet.
5	Friluftsliv	§ 3, punkt 1	Det er et forbud mot fysiske inngrep, slik som <i>anlegg og faste innretninger</i>. Her inngår oppsett av broer, kloppegging på turveier, gapahuk, og andre tiltak som krever inngrep i naturen i forbindelse med tilrettelegging for friluftslivet. Slike tiltak vil være søknadspliktige. Verneforskriften er ikke til hinder for fri ferdsel til fots eller bruk av tråsykkel og hest til ridning/kløv. For dette gjelder friluftsløven.
6	Løsmasser/Grustak	§3, punkt 2	Grus for vegvedlikehold skal hentes utenfor verneområdet.
7	Skogbruk	§ 3, punkt 3	I forbindelse med skogsdrift gjelder lov om skogbruk og skogvern med tilhørende forskrifter. Verneforskriften gjelder i tillegg, og etter verneforskrift er det ikke tillatt med treslagsskifte, bygging av skogsbilveier og snauhogst av flater større enn 3 daa i fjellbjørkeskog. Sprøyting av midler mot løvtreoppslag er forbudt.
8	Jakt og fiske	§ 3, punkt 4	Jakt og fiske kan drives i samsvar med gjeldende særlover.
9	Motorferdsel	§ 3, punkt 5	Adgangen til motorferdsel er regulert gjennom de alminnelige reglene i motorferdselloven med tilhørende forskrifter, der myndighet er tillagt kommunen. Forvaltningsmyndigheten skal ikke behandle søknader om motorferdsel i utmark som egen sak etter verneforskrift. All motorisert ferdsel skal foregå hensynsfullt og slik at det ikke oppstår forstyrrelser, hjulspor og terrengskader.
10	Bygninger og andre installasjoner	§4, punkt 1	Vedlikehold av eksisterende bygg, vegger, anlegg, gjerder, bruer, klopper o.l. kan utføres uten søknad. Med vedlikehold menes behov for å foreta reparasjon og utskiftning av slitte/ødelagte bygningsdeler med jevne mellomrom på grunn av slitasje, påførte skader grunnet vær og vind og forventet forfall. Bygg Med vedlikehold på bygg menes tiltak som ikke endrer byggets fasade. Nedtaking av en bygning og erstatning av denne med en ny anses ikke som vedlikehold, og er et søknadspliktig tiltak. Tiltak

			som medfører standardhevinger eller endringer i fasade er ikke å regne som vedlikehold, og derfor søknadspliktig. Ombygging og restaurering er søknadspliktige tiltak. Bruer og klopper Med vedlikehold på bruer og klopper menes tiltak som ikke medfører vesentlige endringer av funksjon, størrelser eller utseende sammenliknet med eksisterende konstruksjoner. Anlegg i tilknytning jakt og fiske Fiskekultiveringstiltak som krever inngrep i terrenget, som for eksempel nye demninger, er ikke tillatt. Vedlikehold av eksisterende anlegg i tilknyttet jakt og fiske er tillatt uten søknad, så fremt dette ikke fører til fysiske terrenginngrep, fasadeendring og/eller oppgradering av anlegget. Tiltak utover dette er søknadspliktig.
11	Veier og annen infrastruktur	§4, punkt 1	Endalsvegen med tilstøtende sideveger kan vedlikeholdes på en slik måte at vegstandarden opprettholdes. Med vedlikehold på veg og infrastruktur menes grusing med rene masser, opprensning av grøfter, stikkrenner etc. Dreneringstiltak og ny grøfting, standardheving mv., regnes ikke som vedlikehold og er søknadspliktig.
12	Bygninger og andre installasjoner	§4, punkt 2	Med brann og naturskade forstås skader på bygg som skyldes akutte og uforutsette hendelser som brann, ras, flom og storm. Hendelser som frost, tele, tørke, nedbør, snøtyngde, dyr, insekter, bakterier, sopp, råte mv. som forårsaker forfall av bygninger er ikke å forstå som naturskade under denne unntaksbestemmelsen. Forvaltningsmyndighet skal varsles med dokumentasjon på naturskader, og kan sette vilkår for utforming og plassering av nytt bygg. Det vises til ID 17.
13	Landbruk – jord og skogbruk	§4, punkt 3	Forskriften er ikke til hinder for beiting og drift av eksisterende setervoller, dyrkede arealer og nødvendig gjerdning. Nødvendig gjerdning gjelder setervoll, nattbeite, for syke dyr, kalver, sanking etc. i tilknytning til setervoll.

			Vedlikehold av eksisterende gjerder er tillatt uten søknad.
14	Landbruk – jord og skogbruk	§4, punkt 4	Anlegg av nødvendige sanketrøer i beitenæring er tillatt uten søknad, så fremt tiltaket ikke medfører terrenginngrep som planering, skjæring, fylling, grusing, mv. Tiltak som medfører terrenginngrep, er søknadspliktig.
15	Redningstjenesten	§4, punkt 5	Gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i sikrings-, ambulanse-, politi-, brannvern-, oppsyns- og forvaltningsøyemed med hjemmel i lov er tillatt.
16	Byggetekniske spesifikasjoner	§ 5, punkt 1-4	Benevnelsen bebygd areal (BYA) jf. Norsk Standard 3940 skal benyttes ved alle typer byggesøknader. Nyeste versjon av «Grad av utnyttning» kan benyttes som veiledning. BYA måles etter utvendig kledning/panel/ytterveggens utside. Forskriften omhandler bygninger for jordbruksformål knyttet til seterdrift og beitebruk. Med det menes bygninger med ulike funksjoner som seterstue, seterfjøs og ulike uthus tilknyttet bebyggelsen og bygningsmiljøet. Hvis den aktive landbruksdriften på setra opphører vil setra, med bygninger, bli betraktet på linje med alminnelige fritidsbygninger i forvaltningsmyndighetens saksbehandling. Fritidsbebyggelse og hytter skal som hovedregel underordne seg retningslinjer for seterbebyggelsen. Søknad om byggetiltak må være skriftlig å gi tilstrekkelig informasjon. Se nasjonalparkstyrets nettside for veiledning ved søknad.
17	Bygninger og andre installasjoner	§5, punkt 1	Det kan gis tillatelse til oppføring av nødvendige nye bygninger til seterformål og beitebruk. Med beitebruk menes slått og beite, ikke slått alene. Forskriften åpner ikke opp for oppføring av nye bygninger med formål fritidsbebyggelse, utleie, turisme eller lignende i verneområdet selv om dette er knyttet til landbruksnæring og kan oppfattes som tilleggsnæring. Oppføring av fritidsbebyggelse er ikke tillatt på grunnmur, eller tufter etter tidligere seterbebyggelse.

			Forvaltningsmyndigheten kan gi nærmere vilkår om hvordan nybygg skal plasseres og utformes, samt hvordan ombygging/utvidelse av eksisterende bygninger skal tilpasses eksisterende bygningsmiljø. Følgende retningslinjer for bygningsvolum gjøres gjeldene: - Nybygg og fundamentering skal følge lokal byggeskikk for område (ref: byggeskikk-veilder vedlegg). - Nybygg skal ha en enkel rektangulær form, med saltak. - Bygningssvolumet skal legges så nær bakken som mulig. Synlig grunnmur/fundamentering skal tildekkes med naturstein, slik at det fremstår som tørrmur. Følgende retningslinjer for nye uthus (vedbod, utedo, lager): - Enkel rektangulær form, med gavelvegg på byggets kortsida. - Bebyggelse areal inntil 20 m² - Mønehøyde inntil 3,5 m - Uthus skal ha saltak, for mindre uthus inntil 10 m² kan skråtak/pulttak tillates, takutstikk inntil 25 cm. Følgende retningslinjer til størrelse og plassering av nye seterhus gjelder: - Nybygg bør plasseres med møneretning parallelt med terrengkvotene eller den fremherskende vindretning. - Bebyggelse areal inntil 60 m² - Bygget skal ha en enkel rektangulær form. - Mønehøyde inntil 4,5 m. - Takutstikk inntil 25 cm. - Vindu skal følge lokal byggeskikk, og store, blanke overflater tillates ikke. Følgende retningslinjer for nye fjøs gjelder: - Nye fjøs må kunne innordne seg landbruksmessige krav og landbruksfaglige behov. - Oppføres i rektangulær form med saltak.
18	Bygninger, restaurering	§ 5, punkt 2	Etter søknad kan det tillates restaurering og ombygging av eksisterende bygninger for jordbruksformål eller med tanke på bruksendringer. Restaurering

			Restaureringen skal ha som utgangspunkt å bevare bygget mest mulig likt det opprinnelige av bygget. For at et bygget skal regnes som et objekt for restaurering, gjøres det en helhetsvurdering der inntil 50 % av taket bør være intakt. Å gjenreise eller bygge kopier av bygg, som det bare finnes rester igjen av, tillates normalt ikke. Dersom dette skal kunne tillates, må det være som en del av et større samlet kulturlandskapstiltak med allmenn verdi. Slike tiltak bør utføres i samarbeid med museums- og historielag og lignende for å sikre at bygg og landskapstiltak er av kulturhistorisk formidlingsverdi og kan nyttes av allmennheten. Samarbeid og/eller driftsavtaler med offentlige aktører tillegges betydelig vekt. Behandling av søknad om restaurering skal skje i samråd med kulturvernmyndigheten. Bruksendring Bruksendring av bygg er ikke regulert i verneforskriften, og derfor ikke søknadspliktig etter verneforskrift. Søknad om bruksendring skal behandles av kommunen etter plan- og bygningslov. Forvaltnings-myndigheten er imidlertid å regne som berørt statlig myndighet i bruksendringssaker, og skal gis mulighet til å uttale seg på saksområdet jf. plan- og bygningsloven § 19-1. Avklaring om bruksendring bør foreligge <u>før</u> søknad om byggetiltak om restaurering/ombygging sendes til forvaltningsmyndighet.
19	Bygninger og andre installasjoner	§5, punkt 3	Tilbygg skal tilpasses eksisterende bygg mht. fasade, materialvalg, farge, takteking og vinduer. Tilbygg skal i utgangspunktet skje på byggets lengderetning og etter lokal byggeskikk. Grenser for bebyggd areal avgjøres i forhold til byggets formål på eiendommen: 1. Tilbygg til seter som er i aktiv drift: ○ Tilbygg på seterstue/seterbu kan utvides maks 30 % fra byggets areal ved vernetidspunkt, men skal ikke overstige maks totalt areal på 80 m² BYA. ○ All bebyggelse skal vurderes i forhold til landbruksbehov, og en landbruksfaglig vurdering skal vedlegges søknaden.

			2. Tilbygg på seterstue der eiendommen ikke inngår i aktiv jordbruksdrift, men nyttes til fritidsbruk, og tilbygg på hytte: ○ Tilbygg på seterstue/seterbu/hytte kan utvides maks 30% fra byggets areal ved vernetidspunktet, men skal ikke overstige maks totalt bebygd areal på 60 m² BYA. Byggetiltak som takoverbygg, plattinger, terrasse, veranda etc. er ikke å regne som tilbygg, og behandles etter naturmangfoldlovens § 48, jfr. ID 27.
20	Bygninger og andre installasjoner	§5, punkt 4	Riving av eldre seterbebyggelse er ikke tillatt, men kan etter søknad tillates. Det skal innhentes kulturfaglig vurdering fra fylkeskommunen før forvaltningsmyndighet kan behandle en søknad om rivning.
21	Landbruk – jord og skogbruk	§5, punkt 5	Oppdyrking av nye arealer i tilknytning til tidligere etablerte dyrkingsareal betraktes som nyanlegg og er søknadspliktig. Ved søknad kan det tillates oppdyrking på fastmark. Det skal gjennomføres kartlegginger av potensielt nye oppdyrkingsområder, for å ivareta verdifulle naturtyper og botaniske verdier.
22	Landbruk – jord og skogbruk	§5, punkt 6	Etter søknad kan det åpnes for gjenopptakelse av seterdrift der denne har vært nedlagt. Søknaden må inneholde en landbruksfaglig vurdering som dokumenterer forholdet.
23	Veier og annen infrastruktur	§5, punkt 7	Bygging av nye veger, samt vesentlige utbedringer og endringer betraktes som nyanlegg og er søknadspliktig. Tiltakets betydning for landbruk, utmarksbeite og seterdrift skal dokumenteres ved landbruksfaglig vurdering og tillegges betydelig vekt.
24	Bygninger og andre installasjoner	§5, punkt 8	Fremføring av nye kraftlinjer, kabler og telelinjer er søknadspliktige tiltak. Nye kraftlinjer, kabler og telelinjer skal fortrinnsvis legges i bakken og følge allerede etablert infrastruktur. Tiltaket skal ikke gå på bekostning av særskilte botaniske verdier og det skal gjennomføres kartlegginger av potensielle traseer. Vernebestemmelsene er ikke til hinder for bruk av strømaggregat på de aktive seterbrukene.

25	Bygninger og andre installasjoner	§5, punkt 9	Utvising av ny seter er søknadsplikt etter verneforskrift, og skal skje i samråd med grunneier, som for dette område er Statskog. Søknad om utvising av ny seter skal derfor inneholde en vurdering fra grunneier og en landbruksfaglig vurdering før den behandles etter verneforskrift og verneformål.
26	Bergvirksomhet	§ 5, punkt 10	Det kan etter søknad åpnes for tiltak knyttet til erosjonssikring av sikkerhetsmessige grunner.
27	Annet	§6	Den generelle dispensasjonsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 48 gjelder istedenfor den generelle dispensasjonsbestemmelsen i verneforskriften (jf. overgangsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 77). Dispensasjonsbestemmelsen i § 48 er en «kan»-regel, det vil si at selv om vilkårene for å gi dispensasjon er oppfylt, så er det ingen som har krav på dispensasjon. Forvaltningsmyndigheten kan utarbeide egne styringsdokument med dispensasjonspraksis etter naturmangfoldlovens § 48 for tiltak som ikke er hjemlet i forskrift om landskapsvern. For mer informasjon om naturmangfoldloven § 48 se under <u>«sentrale føringer»</u>.

Tilgrensende verneområder

Endalen landskapsvernområde grenser til Forollhogna nasjonalpark og Budalen landskapsvernområde.